

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (HE 19/2021 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- asiantuntija Petra Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- hallitussihteeri Marjaana Larpa, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Petteri Jartti, oikeusministeriö
- kehittämisspällikkö Joonas Mäkinen, Opetushallitus
- erityisasiantuntija Päivi Väisänen-Haapanen, Suomen Kuntaliitto
- toiminnanjohtaja Henrika Nordin, Bildningsalliansen rf
- toiminnanjohtaja Jaana Nuottanen, Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- erityisasiantuntija Tuovi Manninen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- puheenjohtaja Marita Salo, Opintokeskukset ry
- toiminnanjohtaja Tytti Pantsar, Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- pääsihteeri Tuija Österman, Suomen kesäyliopistot ry.
- pääsihteeri Nina Luukkainen, Urheiluopistot ry
- puheenjohtaja Björn Wallén, Vapaa Sivistystyö ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tietosuojavaltuutetun toimisto
- Kansallisarkisto
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Sivistystyönantajat ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto — SAKKI ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Taiteen perusopetusliitto TPO ry
- Tampereen seudun työväenopiston opiskelijat ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annettua lakia ja vapaasta sivistystyöstä annettua lakia. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetussa laissa vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille säädettäisiin mahdolliseksi tallentaa vapaan sivistystyön vapaatavoitteisen koulutuksen suoritustietoja valtakunnalliseen opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain mukaiseen tietovarantoon. Tallentaminen edellyttäisi opiskelijan suostumusta. Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi oppivelvollisuuskoulutukseen liittyvä tallentamisvelvollisuus kansanopistossa järjestettävästä koulutuksesta, jossa noudatetaan kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukaisia aikuisten maahanmuuttajien kotoutuskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita tai Opetushallituksen laatimaa maahanmuuttajille tarkoitettua koulutuksen opetussuunnitelmasuosituksia.

Vapaasta sivistystyöstä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se sisältäisi säännöksen siitä, kuinka tietovarantoon tallennettavien vapaatavoitteisten koulutusten laajuus määritellään opintopisteinä ja kuinka opiskelijan osaaminen arvioidaan.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2021.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Valiokunta kannattaa hallituksen esityksen ehdotusta tehdä lainsäädäntöön tarvittavat muutokset, joilla mahdollistetaan se, että vapaan sivistystyön oppilaitoksissa hankittua osaamista kuvaavia suoritustietoja voidaan viedä valtakunnalliseen opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain mukaiseen tietovarantoon (jälj. Koski-tietovaranto). Valiokunta katsoo, että ehdotettu muutos tulee osaltaan jatkuvan oppimisen parlamentaarisen työryhmän linjausta, jonka mukaan työelämässä ja muualla hankittua osaamista tulee tunnistaa ja tunnustaa.

Vapaan sivistystyön peruslähtökohta on sen vapaatavoitteisuus. Vapaassa sivistystyössä oppilaitoksilla on mahdollisuus päättää opetustoiminnastaan ja opiskelijat osallistuvat opintoihin omaehtoisesti. Näiltä osin säännösmuutoksia ei esitetä, mitä valiokunta pitää perusteltuna.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia käsitellään esityksessä kokonaisuutena. Valiokunta toteaa, että niiden tarjoamat opinnot kuitenkin poikkeavat toisistaan, joten tarve suoritustietojen rekisteröinnille ja osaamisen näkyväksi tekemiselle vaihtelee koulutus- ja oppilaitosmuotokohtaisesti. Esimerkiksi kansanopistot tarjoavat vapaan sivistystyön opintoina laajasti pitkäkestoisia ja päätoimisia koulutuksia. Tällaisten opintojen osalta osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tutkin-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

totavoitteisten koulutusten rinnalla on erityisen tärkeää ja suoritustietojen näkyminen Koski-tietovarannossa on siten perusteltua. Kansanopistot järjestävät myös osana oppivelvollisuusudistusta voimaan tulleiden säädösten mukaan oppivelvollisille suunnattua vapaan sivistystyön koulutusta.

Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että opintosuoritustietojen tallentaminen edellyttää paitsi oppilaitoksen ylläpitäjän tahtotilaa tallentaa tietoja tietovarantoon, määritellä koulutuksen laajuus opintopisteinä, kuvata koulutus osaamisperusteisesti ja arvioida opiskelijan osaaminen kuvauksen perusteella myös opiskelijan suostumusta opintosuoritustensa tallentamiseen. On tärkeää, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla säilyy mahdollisuus tarjota myös sellaisia opintoja, joita ei suorituksina viedä Koski-tietovarantoon ja joille ei siten laadita opintopisteytystä tai osaamisperusteista kuvausta.

Valiokunta katsoo, että uudistuksen toimeenpanoa on tarpeellista tukea vapaan sivistystyön henkilöstölle annettavalla koulutuksella.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosesityksin.

Osaaminen näkyväksi

Hallituksen esitys parantaa vapaan sivistystyön vapaatavoitteisissa opinnoissa saatujen opintosuoritusten hyödyntämistä esimerkiksi työelämässä, mikä edesauttaa erityisesti vähäisen muodollisen koulutustaustan omaavien henkilöiden osaamisen todentamista (ns. aliedustetut ryhmät). Esitys tukee samalla osaamisen tunnistamista ja tunnustamista myös muissa kuin vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä lisää vapaatavoitteisten opintojen näkyvyyttä ja tunnettavuutta.

Valiokunnan mielestä esitetyn lainmuutoksen lähtökohta tehdä vapaan sivistystyön opintosuoritukset näkyviksi työelämässä ja koulutusjärjestelmässä on erittäin kannatettava. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen niveltyy osaksi kokonaisvaltaista aikuisten koulutusjärjestelmää, jatkuvan oppimisen valtakunnallisen ja alueellisen palvelujärjestelmän kehittämistä ja maahanmuuttajien kotouttamisen sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeiluja.

Muutosesityksen merkittävä lähtökohta on opiskelijan edun vahvistaminen. Opintoihin osallistuneen kannalta on tärkeää, että opintosuorituksilla, jotka hän on oman mielenkiintonsa motivoimana hankkinut, on myös muodollisesti tunnustettu arvo. Tämän voidaan arvioida lisäävän vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisen vetovoimaisuutta.

Jos koulutuksen ylläpitäjä on päättänyt tarjota mahdollisuuden tiettyä koulutusta koskevien opintosuoritusten tallentamiseen Koski-tietovarantoon, tähän koulutukseen osallistuneiden osaaminen tulee opiskelijoiden pyytäessä arviointia arvioida samoin periaattein myös niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka eivät ole antaneet suostumustaan opintosuoritustensa tallentamiseen. Tämä on opiskelijoiden yhdenvertaisuuden kannalta tärkeää.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

Tietovarantoon tulevat tiedot opintosuoritusten kuvaamisessa

Hallituksen esityksen mukaan vapaan sivistystyön koulutusta koskien tietovarantoon tallennetaan koulutuksen nimi, laajuus ja päättymispäivä sekä osaamisen arviointi. Koulutuksen laajuus tulee ehdotuksen mukaan määritellä opintopisteinä ja kuvata osaamisperusteisesti.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että yksin edellä mainittujen tietojen pohjalta voi olla vaikea arvioida suoritetun opintokokonaisuuden tasoa ja sisältöä. Näiden tietojen perusteella ei ole mahdollista tehdä esimerkiksi opintojen hyväksilukua (AHOT), sillä pelkkä koulutuksen laajuus ja arvosana eivät riitä koulutuksen sisältöjen tai tason arviointiin. Edellä todetun puutteen on arvioitu vaikeuttavan tietojen myöhempää käyttämistä osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa.

Valiokunta pitää tarpeellisena, että opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi mahdollisuuden kuvata vapaassa sivistystyössä suoritettavien etenkin pitkäkestoisten ja päätoimisten opintojen tasot ja sisällöt, jotta tietovarantoon tallennettavat tiedot olisivat hyödynnettävissä mahdollisimman kattavasti niin opiskelijan kuin koulutusjärjestelmän ja työelämän kannalta.

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että ehdotettu tallentamismahdollisuus ei koske ennen ehdotetun lain voimaantuloa aloitettuja opintoja, mikä ilmenee voimaantulosäännöksestä. Tämä raja perustuu siihen, että ennen ehdotetun lain voimaantuloa syntyneet koulutustiedot eivät ole yhteismitallisia uudistuksen jälkeen syntyneiden koulutustietojen kanssa siten, että ensiksi mainittuja tietoja voidaan esityksen mukaisiin edellytyksiin tallentaa tietovarantoon. Oppilaitosten ylläpitäjillä ei esimerkiksi ole aiemmin ollut käytössään sellaisia osaamisperusteisen kuvaamisen, koulutuksen laajuuden tai opiskelijan osaamisen arvioinnin ohjeistuksia, joita uudistuksen myötä on laadittu ja joilla pyritään yhdenmukaistamaan tietovarantoon tallennettavia tietoja.

Taiteen perusopetus

Hallituksen esitys koskee vapaan sivistystyön oppilaitoksissa hankitun osaamisen näkyväksi tekemistä. Osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista tarjoaa myös taiteen perusopetusta, vaikka pääosa ko. opetuksesta järjestetäänkin taiteenalakohtaisissa oppilaitoksissa. Taiteen perusopetus on ensisijaisesti lapsille ja nuorille suunnattua taidekasvatusta, mutta asiantuntijalausannon mukaan aikuisväestön kiinnostus taiteen perusopetusta kohtaan on kasvussa. Nykyisellään taiteen perusopetuksen noin 128 000 oppilaasta noin 10 000 on aikuisia. Taiteen perusopetusta antavat opetusalan ammattilaiset, joiden kelpoisuuksista säädetään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa (1998/986). Taiteen perusopetus perustuu Opetushallituksen vahvistamiin opetussuunnitelman perusteisiin, ja oppilaan osaamisen arviointi on osa järjestelmää ja opettajien työnkuvaa.

Valiokunta asiantuntijakuulemiseen viitaten toteaa, että taiteen perusopetuksen pois jättäminen ehdotetusta uudistuksesta ei ole ongelmantonta. Opiskelija voi saada vapaan sivistystyön piirissä taide- ja muun kurssin suorittamista koskevat tiedot Koski-tietovarantoon, mutta samassa oppilaitoksessa taiteen perusopetuksena saavutettu osaaminen jää siihen tallentamatta.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

Saadun selvityksen mukaan taiteen perusopetuksen mukaan ottamista uudistukseen käsiteltiin esitystä valmisteltaessa, mutta siitä luovuttiin, koska sen osalta opintosuoritusten Koski-tietovarantoon tallentamista koskeva selvittämistyö oli vielä alkuvaiheessa. Valiokunta pitää tärkeänä edellä mainitun selvitystyön loppuun saattamista mahdollisimman pian ja painottaa taiteen perusopetuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen keinojen edistämistä yhdenvertaisesti muiden vastaavien opintosuoritusten kanssa.

Suostumus

Opintosuoritusten Koski-tietovarantoon tallentaminen edellyttää, että opiskelija on antanut siihen suostumuksensa. Valiokunta pitää edellä mainittua ehdotusta perusteltuna, mutta kiinnittää huomiota suostumusta koskevan sääntelyn tarkentamisen tarpeeseen yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevin perustein.

Asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille huoli suostumuksen käsitteen ongelmallisuudesta. Saamaansa selvitykseen viitaten valiokunta toteaa, että sopivaa käsitettä arvioitiin lain valmistelun yhteydessä ja käsitteeseen suostumus päädyttiin, koska se terminä ilmaisee riittävän informatiivisesti toimijoiden välisen roolijaon: lakiehdotuksessa tallentamisen mahdollistaminen, siitä informoiminen ja suostumuksesta varmistuminen on oppilaitoksen ylläpitäjän vastuulla, eikä se ole opiskelijan pyyntöön perustuva toimenpide. Valiokunta pitää hallituksen esityksessä ehdotettua ratkaisua perusteltuna.

Erityisiin henkilöryhmiin kuuluvat tiedot

Saadussa asiantuntijalausunnossa on tuotu esille huoli tietovarantoon tallennettavista erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvista tiedoista. Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 17) todetaan näiden tietojen käsittelyperusteista muun muassa: "Mikäli henkilö kuitenkin olisi päättänyt suostua siihen, että Koski-tietovarantoon tallennetaan jokin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva koulutustieto, voisivat oppilaitoksen ylläpitäjä ja Opetushallitus suorittaa henkilötietojen käsittelyä tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaisesti, jota täsmentää kansallisen tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohta. Mainitun 2 kohdan mukaan tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä."

Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohta edellyttää, että käsittely on oikeasuhtaista tavoitteeseen nähden. Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten katsoo, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely esitetyllä tavalla on oikeasuhtaista, sillä käsittely perustuu henkilön antamaan suostumukseen. Lisäksi suostumuksen antamiselle on esitetty 9 d §:n 2 momentissa erilaisia lisävaateita muun muassa sen perustumisesta vapaaseen tahtoon. Myös vaatimus opiskelijan informoinnista edesauttaa käsittelyn oikeasuhtaisuutta. Oikeasuhtaisuutta parantaa edelleen se, että henkilö voi itse vaikuttaa siihen, mihin käyttöön tietoja tietovarannosta luovutetaan edelleen.

Asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi säädetään tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa. Myös mainitut oikeasuhtaisuuden elementit, jotka liittyvät suostumukseen ja tietojen luovutusten hallintaan, ovat lisäsuojatoimenpiteitä, joil-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

la osaltaan taataan, ettei esitetystä tallentamisesta aiheudu henkilön oikeuksien ja vapauksien kannalta korkeaa riskiä.

Tiedonhallinta

Valiokunta toteaa, että hallituksen esitys sisältää tiedonhallintaan liittyviä epätarkkuuksia. Osittain ne johtuvat tiedonhallintalain (906/2019), tietosuojalainsäädännön, valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) ja arkistolain (831/1994) käsitteistä, jotka saadun asiantuntijalausannon mukaan johtavat ristiriitaisiin käytäntöihin. Osittain kyse on siitä, että vapaan sivistystyön vapaatavoitteisen koulutuksen tiedot eivät ole yhteismitallisesti saatavilla eikä niihin noudatettavat säilytysajat ole yhteismitallisia.

Vapaan sivistystyön koulutuksesta tulee jatkossa kertymään kahdenlaisia tietoja, joista Koski-tietovarantoon tallennetut olisivat pyyntöasiakirjoineen pysyvästi säilytettäviä ja oppilaitosten hallussa olevat Koski-tietovarantoon tallentamattomat vastaavien koulutusten kurssitiedot ovat tämänhetkisen käytännön mukaan määräajan säilytettäviä. Valiokunta pitää tärkeänä, että vapaan sivistystyön opintosuoritusten erilaisten säilytysaikojen tarpeellisuus arvioidaan ja tarvittaessa ryhdytään toimenpiteisiin niiden yhdenmukaistamiseksi.

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen mukainen vapaan sivistystyön vapaatavoitteisen koulutuksen suoritustietojen tallentamisen vapaaehtoisuus merkitsee sitä, etteivät suoritustiedot ole Koski-tietovarannossa kattavia, mikä vaikeuttaa niiden käyttämistä tutkimuksellisiin, tilastollisiin ja yhteiskunnallisen päätöksenteon tarpeisiin. Siten tällaiset suoritustiedot ovat rinnastettavissa omadataan, koska ne ovat pääsääntöisesti vain henkilön itsensä, tiedot tallentaneen oppilaitoksen ylläpitäjän ja Opetushallituksen saatavilla.

Valiokunta pitää tärkeänä huolehtia tiedonhallinnasta kokonaisuutena — samansisältöisen tiedon yhteismitallinen saatavuus mukaan lukien — myös tutkimuksen ja tilastoinnin toteuttamisen kannalta. Hyvä tiedonhallinta edellyttää myös, että tiedon koko elinkaari arkistointivaiheineen suunnitellaan huolella etukäteen.

Taloudelliset vaikutukset

Useissa valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on esitetty huolta ja kritiikkiä hallituksen esityksen kustannusvaikutusten arvioimiseen ja kuvaamiseen. Esityksessä ei osoiteta lisärahoitusta uudistuksen toteuttamisesta oppilaitosten ylläpitäjille aiheutuviin kustannuksiin. Hallituksen esityksessä (s. 6—8) tuodaan esille, että uudistukseen sisältyy paljon valinnaisuutta ja näin ollen myös vaihtoehtoisia toteutustapoja, minkä takia kustannuksia ei ole ollut mahdollista arvioida tarkasti.

Valiokunta tiedostaa, että erityisesti pienillä oppilaitoksilla resurssit uudistuksen toteuttamiseen voivat olla vähäiset, mikä saattaa vaikuttaa tietojen tallentamisen aloittamiseen ja siihen, missä määrin tietoja tietovarantoon tallennetaan.

Vapaaehtoisuuteen perustuva toteutustapa on hallituksen esityksen perustelujen mukaan vaikeutanut myös tarvittavien tukitoimenpiteiden arviointia. Uudistuksen vapaaehtoisella ja joustavalla

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

toimeenpanolla oppilaitosten ylläpitäjien on — koostaan ja sijainnistaan riippumatta — mahdollista parhaaksi katsomallaan tavalla ja niin halutessaan alkaa tarjota opiskelijoilleen opintosuoritustietojen tallentamista Koski-tietovarantoon. Suoritustietojen tallentaminen Koski-tietovarantoon on aiemmin toteutettu velvoittavana mm. perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, eikä niitä koskevien vastaavien uudistusten yhteydessä oppilaitoksille ole osoitettu erillistä määrärahaa järjestelmien kehittämiseen. Samaa menettelyä on tarkoituksenmukaista noudattaa myös nyt käsiteltävänä olevassa vapaan sivistystyön uudistuksessa.

Asiantuntijalausunnoissa on esitetty huoli siitä, että käyttökustannuksiin perustuva yksikköhintalaskenta ei tule heijastamaan vuoden 2021 todellista kustannustasoa koronapandemian vuoksi, ja että pandemian takia tavanomaista alhaisempi suoritemäärä vaikuttaisi laskevasti valtionosuusrahoitukseen. Valiokunta tunnistaa huolen, mutta toteaa, että hallitus on neuvottelussaan julkisen talouden suunnitelmasta 2021—2024 päättänyt, että "Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia ja vapaasta sivistystyöstä annettua lakia muutetaan siten, että koronaepidemiasta johtuvat toiminnan volyymin ja kustannusten pienentyminen eivät vaikuta alentavasti tulevien vuosien rahoitustasoon ja jakautumiseen." (pöytäkirjamerkinnot 8.4.2020)

Valiokunta pitää hyvänä, että hallitus on tiedostanut koronatilanteesta aiheutuvat vaikeudet myös vapaan sivistystyön toimintaan, ja korostaa myös nyt käsiteltävänä olevan uudistuksen taloudellisten vaikutusten seurannan ja arvioinnin tärkeyttä. Seurannassa ja arvioinnissa on hyvä kiinnittää erikseen huomiota siihen, miten uudistus vaikuttaa erikokoisiin vapaan sivistystyön oppilaitoksiin.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

9 d §. Vapaan sivistystyön koulutusta koskevat tiedot. Asiantuntijakuulemiseen ja saamaansa selvitykseen viitaten valiokunta pitää tarpeellisena tarkentaa pykälän 2 momenttia siten, että sillä paremmin turvataan se, että opiskelija saa riittävästi tietoa tallennettavien tietojen käyttötarkoituksista ja luovutuksista ennen suostumuksensa antamista. Perustuslakivaliokunta on Koronavilkku koskevasta lakiesityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 20/2020 vp, s. 8) katsonut, että sääntelyssä on varmistettava suostumuksen perustuminen riittävään tietoon myös eri käyttötarkoitusten ja esimerkiksi tietojen luovutusten suhteen (ks. myös PeVL 10/2012 vp, s. 3).

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttiin lisätään uusi toinen virke, jossa säädetään siitä, että oppilaitoksen ylläpitäjän on ennen suostumuksen antamista annettava opiskelijalle tietoa siitä, kuinka tietovarantoon tallennettuja tietoja voidaan käsitellä, luovuttaa ja säilyttää. Täsmennyksellä vastataan tarpeeseen säätää riittävän tarkasti opiskelijoiden tiedonsaannin riittävydestä ja suostumuksen peruuttamisen vaikutuksista.

Oppilaitoksen opiskelijalle antamaan informaatioon tulee sisältyä tietoa siitä, millä edellytyksillä tiedot voidaan säilyttää pysyvästi tietovarannossa, vaikka opiskelija myöhemmin peruuttaisi suostumuksen. Valiokunnan saaman tiedon mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus valmistelevat parhaillaan vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille ohjeistusta ja koulutusta pykälän 2 momentin soveltamisesta. Valiokunta pitää ohjeistuksen antamista erittäin tärkeänä. Oppilaitosten ylläpitäjien on tarpeellista saada opastusta suostumusten muotoiluun ja tarvit-

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

taviin kieliversioiden valmisteluun. On tärkeää varmistua siitä, että jokainen opiskelija saa ymmärrettävästi tiedon suostumuksen antamisen ja sen antamatta jättämisen merkityksestä.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että suostumusten säilyttämiseen velvollinen taho ei ilmene ehdotetusta pykälästä, vaan perusteluista. Samoin suostumuksen peruuttamisesta ilmoittaminen oppilaitoksen ylläpitäjälle ilmenee vain perustelutekstistä. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentin toiseksi viimeistä virkettä tarkennetaan siten, että siitä ilmenee nimenomaisesti oppilaitoksen ylläpitäjän velvollisuus säilyttää suostumus pysyvästi sekä tehdä siihen merkintä, jos suostumus myöhemmin peruutetaan. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentin loppuun lisätään lause, jonka mukaan Opetushallituksen tulee ilmoittaa edelleen oppilaitoksen ylläpitäjälle saamastaan suostumuksen peruuttamisilmoituksesta.

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että oppilaitoksen ylläpitäjillä ei esityksen mukaan ole oikeutta eikä velvollisuutta tallentaa jälkikäteen opiskelijan tietoja tietovarantoon, mikäli opiskelija ei ole koulutuksen alkaessa siihen suostunut, kuten ehdotetussa pykälän 2 momentissa todetaan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 19/2021 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 19/2021 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) 5 §, 6 §:n 2 momentti, 9 a §, 11 §:n 2 momentti ja 28 §:n 2 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 1221/2020, sekä

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

lisätään 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1051/2020 ja 1221/2020, uusi 6 momentti, lakiin uusi 9 d §, 10 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 568/2019, uusi 3 momentti ja 29 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 568/2019, uusi 6 momentti, jolloin nykyinen 6 momentti siirtyy 7 momentiksi seuraavasti:

4 §

Tietovarannon käyttötarkoitus

Edellä 1—5 momentissa säädetystä poiketen henkilö päättää itse 9 d §:ssä tarkoitettujen tietojen käyttötarkoituksista.

5 §

Tietovarannon yhteisrekisteripitäjät ja vastuiden jako

Tietovarannon yhteisrekisterinpitäjiä ovat koulutuksen ja opetuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät, 9 §:n 6 momentissa tarkoitettu toimija sekä Opetushallitus. Opetushallitus vastaa tietovarannon yleisestä toiminnasta sekä teknisestä käyttöyhteydestä tietojen tallentamista, käsittelyä ja luovutusta varten.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät sekä 9 §:n 6 momentissa tarkoitettu toimija vastaavat tallentamiensa tietojen luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (*yleinen tietosuojasetus*) 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua täsmällisyydestä sekä 16 artiklan mukaisesta rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetushallitus vastaa muista yleisessä tietosuojasetuksessa rekisterinpitäjälle säädettyistä velvollisuuksista.

Jos opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, oppilaitoksen ylläpitäjän taikka 9 §:n 6 momentissa tarkoitettujen toimijain toiminta lakkaa eivätkä kyseisen rekisterinpitäjän tehtävät siirry toiselle oikeushenkilölle, kyseisten tietovarantoon tallennettujen tietojen sekä 9 d §:ssä tarkoitettujen suostumusten osalta rekisterinpitäjänä toimii Opetushallitus.

6 §

Tietojen tallentaminen tietovarantoon

Opetushallitus määrää tarkemmin, miten tiedon tallentajien on pidettävä tallennettavat tiedot ajantasaisina. Opetushallitus antaa tarkempia määräyksiä 7—9 ja 9 a—9 d §:ssä säädettyjen tietojen tietorakenteista.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

9 a §

Vapaassa sivistystyössä järjestettyä oppivelvollisille suunnattua koulutusta koskevat tiedot

Vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitetun oppilaitoksen ylläpitäjän on tallennettava tietovarantoon seuraavat tiedot mainitun lain 7 a luvussa sekä oppivelvollisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitetussa koulutuksessa olevista opiskelijoistaan:

- 1) suoritettava koulutus;
- 2) opintojen aloittaminen, väliaikainen keskeytyminen ja päättymisen;
- 3) suoritettut opinnot ja osaamisen arviointi.

9 d §

Vapaan sivistystyön koulutusta koskevat tiedot

Vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitetun oppilaitoksen ylläpitäjän on tallennettava tietovarantoon seuraavat tiedot mainitun lain 6 b §:ssä säädetty edellytykset täyttävässä, muussa kuin mainitun lain 7 a luvussa taikka oppivelvollisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitetussa koulutuksessa olevista opiskelijoistaan, jos oppilaitoksen ylläpitäjä on päättänyt tarjota tietovarantoon tallentamista koulutukseen osallistuville opiskelijoille ja opiskelija suostuu tietojen tallentamiseen:

- 1) koulutuksen nimi ja koulutuksen laajuus;
- 2) koulutuksen päättymispäivä;
- 3) osaamisen arviointi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu opiskelijan suostumus annetaan tiedot tallentavalle oppilaitoksen ylläpitäjälle koulutuksen alkaessa. Oppilaitoksen ylläpitäjän on ennen suostumuksen antamista annettava opiskelijalle tietoa siitä, kuinka tietovarantoon tallennettuja tietoja voidaan käsitellä, luovuttaa ja säilyttää. Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että se on annettu vapaaehtoisesti ja nimenomaisesti. Alaikäiseltä lapselta tarvitaan tietojen tallentamiseen myös tämän huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Oppilaitoksen ylläpitäjän on säilytettävä suostumus pysyvästi ja tehtävä siihen merkintä, jos suostumus myöhemmin peruutetaan. Suostumuksen voi milloin tahansa peruuttaa ilmoittamalla siitä Opetushallitukselle, jonka on edelleen ilmoitettava peruuttamisesta oppilaitoksen ylläpitäjälle.

10 §

Tietojen luovuttaminen tietovarannosta

Edellä 1 ja 2 momentissa säädettyä ei sovelleta 9 d §:ssä tarkoitettuihin tietoihin.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

11 §

Tietovarannon tietojen säilytysaika

Opintojen väliaikaista keskeyttämistä koskevat, henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kuuluvat sekä opetuksen ja koulutuksen rahoituksen myöntämistä varten tallennetut tiedot säilytetään kuitenkin ainoastaan viisi vuotta opintojen päättymisestä tai tutkinnon suorittamisesta. Edellä 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetut opiskelijan yhteystiedot säilytetään kolme kuukautta opintojen päättymisestä ja 9 §:n 4 momentin 1 a kohdassa tarkoitetut vastuullisen työpaikkaohjaajan yhteystiedot kolme kuukautta oppi- tai koulutus sopimuksen päättymisestä. Edellä 9 c §:ssä tarkoitetut maksuttomuutta koskevat tiedot säilytetään viisi vuotta sen jälkeen, kun oikeus maksuttomaan koulutukseen on päättynyt.

28 §

Opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalvelun tarkoitus ja luovutettavat tiedot

Opinto- ja tutkintotietojen luovutuspalvelun avulla luovutetaan:

1) opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon sisältyviä 7—9 ja 9 a—9 d §:ssä tarkoitettuja tietoja, lukuun ottamatta 9 §:n 2—5 momentissa tarkoitettuja tietoja;

29 §

Tietojen luovuttaminen palvelun avulla

Mitä 2 ja 4 momentissa säädetään, ei sovelleta 9 d §:ssä tarkoitettuihin tietoihin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 Ennen tämän lain voimaantuloa aloitettuihin opintoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) 9 §:n 1 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 1219/2020, sekä
lisätään lakiin uusi 6 b § seuraavasti:

6 b §

Opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon tallennettavan koulutuksen laajuus ja arviointi

Tallennettaessa vapaan sivistystyön muita kuin tämän lain 7 a luvussa taikka oppivelvollisuuslain (1214/2020) 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun koulutuksen tietoja valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) 2 luvun mukaiseen tietovarantoon koulutuksen laajuus on määriteltävä opintopisteinä ja se on kuvattava ja arvioitava osaamisperusteisesti. Koulutuksen laajuus määritellään opintopisteinä siten, että opiskelijan keskimäärin 27 tunnin opiskelijan työpanos vastaa yhtä opintopistettä. Opiskelijan osaaminen arvioidaan soveltaen, mitä tämän lain 25 g §:n 4 momentissa ja 25 k §:ssä säädetään. Osaaminen arvioidaan arvosanalla hyväksytty tai hylätty taikka asteikkoarvioinnilla.

9 §

Valtionosuuden määrä

Kansanopiston, kansalaisopiston ja kesäyliopiston ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta 57 prosenttia sekä opintokeskuksen ja liikunnan koulutuskeskuksen ylläpitäjälle 65 prosenttia 8 §:n mukaan lasketusta euromäärästä. Valtionosuutta myönnetään kuitenkin kansanopiston, opintokeskuksen, kansalaisopiston tai kesäyliopiston ylläpitäjälle sata prosenttia 8 §:n mukaan lasketusta euromäärästä opetus- ja kulttuuriministeriön 10 §:n nojalla vahvistamalle määrälle sellaista oppilaitoksen ylläpitäjän järjestämää koulutusta, joka on hyväksytty kotoutumisen edistämistä annetun lain (1386/2010) 11 §:ssä tarkoitettuun opiskelijan kotoutumissuunnitelmaan tai joka on oppivelvollisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua koulutusta. Edellä 2 §:n 8 momentissa tarkoitettun oppilaitoksen ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta 57 prosenttia 8 §:n mukaan lasketusta euromäärästä.

Valiokunnan mietintö SiVM 2/2021 vp

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 Ennen tämän lain voimaantuloa aloitettuihin opintoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 29.4.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen